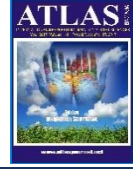

ATLAS INTERNATIONAL REFERRED JOURNAL ON SOCIAL SCIENCES

ISSN:2619-936X

Article Arrival Date: 30.04.2018

Published Date:25.06.2018

2018 / June

Vol 4, Issue:9

Pp:368-375

Disciplines: Areas of Social Studies Sciences (Economics and Administration, Tourism and Tourism Management, History, Culture, Religion, Psychology, Sociology, Fine Arts, Engineering, Architecture, Language, Literature, Educational Sciences, Pedagogy & Other Disciplines in Social Sciences)

HALKEVLERİ ve HALK KÜLTÜRÜN KORUNMASI ÜZERİNE BİR İNCELEME¹

AN INVESTIGATION ON THE PRESERVATION OF PEOPLE'S HOUSES AND PEOPLE'S CULTURE

Arş. Gör. İlke TEPEKÖYLÜ

Kocaeli Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ilke.tepekoylu@kocaeli.edu.tr

ÖZET

Halkevleri (1932), Türk Derneği (1908) ve Türk Yurdu Cemiyeti'nin (1911) devamı niteliğindeki Türk Ocakları'nın (1912) kapatılmasının ardından kurulmuştur ve Türk ulusunun sosyal, ekonomik ve kültürel bakımdan daha ileri seviyelere taşınmasını ilke edinmiştir. Halkevleri buldukları yörelerde düzenledikleri konferanslar, kurslar, eğlenceler ve çeşitli sanatsal faaliyetler ile halkı hem eğitmek hem de modernleştirmek amaçlarını taşımıştır. Temelde dokuz şubesi bulunan Halkevleri, buldukları bölgelerde yaptıkları folklor ve halk kültürü çalışmalarıyla Türk kültürüne önemli katkılarda bulunmuştur. Halkevleri iki önemli misyonla faaliyete geçirilmiştir. Bunlardan ilki Türk Ocakları ve Köycüler Cemiyeti gibi kökleri Jön Türk devrimine kadar uzanan bir sosyal reform misyonudur. Diğeri ise yeni devletin Batılılaşma projesini pratiğe geçirecek sanatsal ve kültürel faaliyetleri başlatmak ve yürütmektir. Bu ikinci misyonun kendi içindeki en önemli ikilemi Batılı kültür formlarını tanıtmak ve yaygınlaştırma çabalarını, bir milli kültür repertuarı oluşturmak için yerel derlemelere olan bağımlılıkla uzlaştırma zorunluluğu olmuştur. Bu bağlamda, Halkevlerinin kültürel reforma yönelik faaliyetleri Ziya Gökalp'in "hars" ve "medeniyet" kavramlarının yaşama geçirilmeye çalışıldığı bir proje olarak da görülebilir. Günümüzde UNESCO tarafından toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin, kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekânlar biçiminde tanımlanan Somut Olmayan Kültürel Miras; kuşaktan kuşağa aktarılan, toplulukların ve grupların çevreleriyle, doğayla ve tarihleriyle etkileşimlerini sağlayan ve onlara kimlik ve devamlılık duygusu veren bir olgu olarak tanımlanmaktadır. Böylece kültürel çeşitliliğe ve insan yaratıcılığına duyulan saygıya katkıda bulunmaktadır. Bu tanımlamadan ve işlevden hareketle Halkevlerinin, döneminde somut olmayan bir kültürel miras aktarımı yaptığı ve kültürü koruduğu ifade edilebilir. Halkevleri yükledikleri misyon ve gerçekleştirdikleri faaliyetlerle kültürün korunmasını ve nesillere aktarılmasını sağlamıştır. Bu çalışmada Halkevlerinin, kültürün korunması düşüncesiyle yaptığı faaliyetler ve bu faaliyetlerin Türk kültürüne katkıları üzerine bir inceleme yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Halkevleri, Koruma, Kültür

ABSTRACT

The People's Houses (1932) was established following the closure of the Türk Ocakları (1912), which is the continuation of the Türk Derneği (1908) and the Türk Yurdu Cemiyeti (1911). And it has an ideal to improve Turkish people up to higher levels in social, economic and cultural aspects. People's Houses organised conferences, courses, festivities and various artistic activities in their locality with a view to both educate and modernise people. Having basically nine offices, People's Houses provided significant contributions to the Turkish culture by the folkloric and social culture activities that they realized in their local areas. People's Houses were launched with two important missions. The first of them is a social reformist mission such as Türk Ocakları ve Köycüler Cemiyeti which has its roots in jon turks revolution. The other one is to initiate and execute the artistic and cultural activities that will put states's westernization project into practice. This second mission's the most important internal dilemma is the necessity to compromise the endeavours of introducing and

¹ Bu çalışma Ukrayna Kiev'deki 26 nisan 2018 tarihinde gerçekleştirilen Dmitri Yavoronitski II. Uluslararası Avrupa Sosyal Bilimler Kongresinde sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.

familiarizing the western cultural forms with the dependency addiction of local compilation to create a national repertoire. In this respect, People's Houses' activities for cultural reform can be regarded as a Project by which Ziya Gökalp's terms of hars and civilization are attempted to be carried out. In the present day; Intangible Cultural Heritage, identified by communities, groups and in some cases by individuals as the part of their cultural heritage in forms of applications, representations, narrations, knowledge, skills, and related to these also the tools, equipments and cultural space, is defined by UNESCO as a phenomenon which is conveyed from one generation to the next one and provides communities and groups' interaction with their environment, nature and history and gives them an identity and feeling of continuation. In this way, it contributes to the respect that is had for cultural variety and human creativity. Depending on this definition and function, it can be stated that, People's Houses transmitted Intangible Cultural Heritage and preserved culture during their era. By the mission they undertook and the functions they performed, People's Houses, achieved the preservation of culture and conveyance of it to generations. In this study, a review will be carried out about the activities of peoples houses to preserve culture and contribution of those activities to the Turkish culture.

Keywords: People's Houses, Preservation, Culture

1. GİRİŞ

Halk kültürü bir halkın sahip olduğu organizma gibidir; yaşayan, aktarımı yapılan, geliştirilen, sürdürülen dinamik yapısıyla yazılı ve sözlü ürünler bütünüdür. Bu nedenle devletler yalnızca siyasi varlıklarını değil sosyal ve kültürel varlıklarını da güçlendirerek devamlılıklarını sağlamaya çalışmaktadır. Bununla amaçlanan milletlerin dil, tarih, kültür vb. birlikleri ile güçlü bir bağın inşasını sağlamak ve bu inşa ile devletin kalkınmasına yönelik her türlü hamleyi gerçekleştirebilecek maddi ve manevi kuvveti bulmaktır.

Türkiye Cumhuriyeti, kuruluşundan itibaren çeşitli kültürel çalışmalar ile büyük atılımlar gerçekleştirilmeyi hedeflenmiştir. Bunlardan birisi Halkevlerinin kurulmasıdır. Dokuz temel şubeden oluşan halkevleri ülkenin mümkün olduğunca her yöresinde açılmaya çalışılmıştır. Bünyesinde birçok kültürel faaliyet barındıran halkevleri, yayımladıkları dergiler ve kitaplarla yörelerinin dışına ülkenin her toprağına ulaşmaya çalışmış, böylece yerelden ulusala bir gelişim göstermiştir. Bu sayede Türk kültürüne önemli katkılar sağlamıştır.

1.1. Türk Ocakları

Türk Derneği (1908) ve Türk Yurdu Cemiyeti'nin (1911) devamı niteliğindedir. Türklerin sosyal, ekonomik, kültürel seviyelerini yükseltmek amacı için politikaya girmeden hizmet edecek bir dernek kurulması fikri, o devirde sayıları gittikçe artan Türkçü yayınlarda ortaya atılmış ve Askeri Tıbbiye öğrencileri tarafından benimsenmişti. Başlangıçta Tıbbiye öğrencilerinin daha sonra Mülkiye ve diğer sivil okul öğrencilerinin katıldıkları gizli toplantılarda, bir dernek kurma fikri olgunlaştırılmıştır. 20 Haziran 1911 tarihli toplantıda Türk Ocağı Kurucu Heyeti üyeleri şu şekilde tespit edilmiştir: Mehmet Emin, Ahmet Ferit, Ahmet Ağaoğlu ve Fuat Sabit. Aynı toplantıda belirlenen Geçici İdare Heyeti Üyeleri ise şu kişilerden oluşmaktadır: Mehmet Emin (Başkan), Yusuf Akçura (İkinci Başkan), M. Ali Tevfik (Kâtip), Dr. Fuat Sabit (Veznedar).

20 Haziran 1911'deki fiilî kuruluşun ardından derneğin resmen kuruluşu 25 Mart 1912'de gerçekleşmiştir. İlk yönetim kurulu üyeleri şu kişilerden oluşmuştur: Ahmet Ferit (Başkan), Yusuf Akçura (İkinci Başkan), Mehmet Ali Tevfik (Umumî Kâtip), Dr. Fuat Sabit (Veznedar) (Şimşek, 2002: 28).

1.2. Türk Ocaklarının Kapatılması

Nisan 1931'de Türk Ocakları kapatılarak Şubat 1932'de yerine Halkevleri kurulmuştur. Her iki kurum da 19 yıl boyunca hizmet etmiştir. Her iki kuruluşun amacı: Türk ulusunun ve halkının çağdaş Batı uygarlığı doğrultusunda sosyal, ekonomik ve kültürel bakımdan geliştirilmesi olarak özetlenebilir. Bu kuruluşların yararlandığı araçlar da birbirine çok benzemektedir. Her iki kuruluş da kurslar, eğlenceler, yarışmalar ve konferanslar düzenleyerek, önemli olaylarla ulusal günleri kutlayarak, güzel sanatlar ve benzeri alanlarda

etkinlikler gerçekleştirerek halkı eğitmeye ve modernleştirmeye çalışmıştır (Şimşek, 2002: 28).

Kapatılma olayı birtakım iç ve dış etkenlerden dolayı tek-parti yönetiminin tam veya en azından yarı otoriter bir rejim kurmaya başladığını göstermektedir. Daha teorik bir düzlemde ise bu olgu; toplumsal, kültürel ve tüm sivil alanların siyasi erkin yönlendirilmesine maruz bırakıldığını gösterir. Gökalp'e göre siyaset ve kültür herhangi bir hegemonya ilişkisi içerisinde değildir. Siyaset kültürü belirlemez Kültür bir toplumun özünü oluşturur; siyaset ise kültürü belirlemek şöyle dursun, ondan elde edilir (Şimşek, 2002: 42-43).

2. HALKEVLERİ

2.1. Açılma Nedenleri

Halkevlerinin açılma nedenleri incelenirken resmi bildirimlerin ve açıklamaların ötesinde o günlerin ekonomik ve toplumsal koşullarının yarattığı gereksinimleri göz önünde tutmak gerekir. 1930 yılı, büyük dünya ekonomik bunalımının tüm etkilerinin yurdumuzda da yansdığı bir dönemin başlangıç noktasıdır. Ülkedeki yönetici kesim dünya bunalımı karşısındaki sorunu ekonomik açıdan çözemeyince bu kez ideolojik açıdan geliştirilecek bir çözüme öncelik tanımışlardır. Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana yokluğu duyulan yeni örgütlenme olayı, işte tam bu sırada gündeme gelmiştir. Ekonomik sarsıntının ülke çapında büyük tartışmalar yaratmasından çekinen yönetim tam bu sırada yeni bir heyecanı başlatmak ve devlet-halk arasındaki kopukluğu gidermek üzere Halkevlerinin kuruluşunu gerçekleştirmiştir (Çeçen, 1990: 106-107).

2.2. Kuruluş Amaçları ve Misyonları

Halkevleri iki önemli misyonla faaliyete geçirilmiştir. Bunlardan ilki Türk Ocakları ve Köycüler Cemiyeti gibi kökleri Jön Türk Devrimine kadar uzanan bir sosyal reform misyonuydu. Diğeri ise yeni devletin Batılılaşma projesini pratiğe geçirecek sanatsal ve kültürel faaliyetleri başlatmak ve yürütmektir (Öztürkmen, 2006: 70- 71).

Halk evlerinin amacı: Ulusu bilinçli, birbirini anlayan, birbirini seven, ortak ideale bağlı bir halk kütlesi düzeyinde örgütlemek; kültür, ülkü, amaç ve düşünce birliğini güçlendirecek toplum olmayı sağlamak; ulusal birliği oluşturan, ulusun ruhunu biçimlendiren ve güçlendiren kültür öğelerini ortaya çıkarıp geliştirmek; köylü ile kentli, köylü ile aydın zümreler arasındaki ilişkileri düzenleyerek geliştirecek köycülük çalışmalarının yürütmek olmuştur (Çeçen, 1990: 122-123).

M. Fuat Köprülü, 1940 yılında *Ülkü* dergisinde yayımladığı makalesinde Halkevleri'ne dair görüşlerini şöyle ifade etmektedir:

“...Onlar çevrelerindeki bütün halk tabakaları arasında yüksek bir idealizm havası oluşturacaktır, milli birliği ve milli tesianüdü, içtimâî hayatın her sahasında her gün daha kuvvetle gerçekleştireceklerdir. Müspet ilim zihniyetinin ve ilim mantığının hâkimiyeti, gençliği, ideoloji sahasında zararlı ve dogmatik fikirlerden kurtaracak bu geniş ve temiz hürriyet ve ülkü havası içinde demokrasi prensipleri memleketimizde her gün daha feyizli bir inkişaf gösterecektir.” (Köprülü, 1940: 483).

İlk aşamada 14 Halkevi açılmıştır. 19 Şubat 1993'e gelindiğinde ilk bir yılsonunda Halkevi sayısı 55'e yükselmiştir. 1934 yılında Halkevlerinin açılmasının 2. yılında şube sayısı 80'i bulmuştur. 3. yıldönümünde ise 23 şube daha eklenmiş ve sayı 103'e ulaşmıştır. 4. yılda 33 Halkevi daha açılmış ve ülke genelinde sayı 136'ya yükselmiştir. 10. yılda Halkevlerinin sayısı 389'a yükselmiştir (Çeçen, 1990: 139-143).

2.3. Halkevlerinin Kolları

2.3.1. Dil, Tarih ve Edebiyat Kolu : Dil devriminin gelişmesine çalışır, bu amaçla güzel yazı ve söz söyleme yarışmaları düzenlerdi. Dergi ve benzeri yayınlarla Türk dilinin gelişmesine ve bunları çevreye dağıtarak halkın bilinçlenmesine çalışırdı. Ankara Halkevi tarafından çıkarılan Ülkü dergisi en bilinen yayın organıdır (Çeçen, 1990: 124-125).

Dil, tarih ve edebiyat şubesi ana Türk dilinin halk arasında yaşayan kelimeleri, terimleri, eski ulusal masalları, atasözlerini araştırıp toplardı. Ulusal tarihin yerel evrelerini, en çok –eğer varsa- çevredeki göçebe Türk oymakları arasında olmak üzere bütün eski ulusal anane ve göreneklere incederdi. (Akt, Öztürkmen, 2006: 79). Dil, tarih ve edebiyat şubeleri bir bakıma doğrudan folklor derlemelerinin yapılması bakımından Halkevlerinin en önemli birimleriydi. Bu derlemelerin büyük bir bölümü Halkevleri dergilerinde yayınlandılar, yayınlanmayan kısımlarıysa dosyalar halinde arşivlendiler. Bu derlemeler “ tür- merkezci” bir anlayışla yapıp derlenen kişilere yer vermemiş olmakla birlikte yine de yerel sözlü edebiyata karşı belli bir ilgi ve bu sözlü malzemenin tespitine yönelik bir bilinçlenme yaratılmasında etkili olmuştur (Oztürkmen, 2006: 79-80).

2.3.2. Güzel Sanatlar Kolu : Bu kolun görevleri; halkın güzel sanatlara ilgisini arttırmak ve bu alanda gelişme sağlamakla birlikte ürünlerin topluma yayılmasına çalışmaktı. Halk için müzik ve sanat geceleri düzenlerdi. Özel günler için ulusal şarkıları ve marşları ele alarak bu konularda çalışma yapardı. Köylerde ve çeşitli bölgelerde halkın geleneksel sanat değerleri ile beraber şarkı, türkü derler, bunları belirli ayrımlardan geçirdikten sonra düzenli çalışmalarla bu ürünleri geliştirdi (Çeçen, 1990: 125).

2.3.3. Temsil Kolu : Genelde tiyatro sanatı ile ilgilenirdi. Geleneksel değerleri işleyen ulusal piyeslerle halkın eğitilmesi ve bilinçlendirilmesine çalışırdı. Kukla ve karagöz gibi geleneksel sahne ve halk sanatlarının geliştirilmesi için de çaba gösterirdi (Çeçen, 1990: 125).

2.3.4. Sosyal Yardım Kolu: Gerçekten yardıma gereksinmesi olanları bulmak, bunlarla ilgilenmek ve bunlara yardım sağlamakla görevliydi.

2.3.5. Halk Dersaneleri ve Kurslar Kolu: Bütünüyle halk eğitime yönelik çalışmalar düzenlemişti. Her türlü okuma, yazma ve yetiştirme çalışmaları bu kolun görev alanı içine girmektedir (Çeçen, 1990: 126).

2.3.6. Kitaplık ve Yayın Kolu: Halkevi üyeleri ile beraber çevre halkının okuyabilmesi için her türlü önlemi alır, büyük kitaplıklar kurarak halkın gereksinim duyduğu konularda kitap sağlardı. Kitap sergileri açmak, gezici kitaplıklarla halkın ayağına kitap götürmek, okuma odaları oluşturmak, halkın her saat kitaplıktan yararlanması için düzen kurmak, kitabın yanı sıra gazete ve dergilerin de okuma odasında bulundurulmasını gerçekleştirmek, belirli ve önemli konularda arşivler kurarak halkın yararlanmasına açmak kitaplık ve yayın kolunun görevleri arasındaydı (Çeçen, 1990: 127).

2.3.7. Köycülük Kolu: Temel görevi, köylerin sosyal, sağlık ve estetik açılarından gelişmesi için köylü ile kentli arasındaki karşılıklı sevgi ve dayanışma duygularının güçlendirilmesine çalışmaktı (Çeçen: 1990, 127).

2.3.8. Tarih ve Müze Kolu: (Tarih kolu Dil ve Edebiyat kolundan alınmış ve Müze koluna aktarılmıştır.) Görevi, zengin bir tarihsel birikime sahip olan ülkemizdeki tarihsel ve kültürel zenginliklerin korunması ve ortaya çıkarılarak değerlendirilmesi için çalışmaktı. Tarihimizi araştırmak, tarihsel eserleri halka tanıtmak, tarihsel kalıntıların bilgisiz veya art niyetli insanlar tarafından zarara uğratılmasını önlemek, halka tarih kültürü ve bilgisi vermek, kültür değeri olan eşyayı toplamak, toplanan bilgileri yayınlamak, eski eserleri halka tanıtmak için sergiler ve müzeler açmak bu kolun önde gelen görevleri arasındaydı (Çeçen, 1990: 127-128).

“Tarih ve müze kolunun amaçları zengin bir tarihsel birikimi olan yurdumuzun tarihini araştırmak, tarihi anıtları halka tanıtmak ve sevdirmek, bunların bilgisiz ve duygusuz insanlar tarafından tahrip edilmesinin önüne geçmek, halka tarih kültürü ve tarih terbiyesi vermek, güzel ve nadir Türk eserleri ile etnografik kıymeti olan eşyayı toplamak, saklamak ve korumaktır.” (İğdemir, 1974: 26).

Arzu Öztürkmen’in *Türkiye’de Folklor ve Milliyetçilik* adlı kitabındaki ifadeleriyle: Halkevlerinde bilgi derlemeye ve yaymaya yönelik diğer bir şube de Müze ve Sergi şubesi idi. Türk Ocakları’ndan beri hep gündemde olan yerel etnografi müzelerinin altyapısını oluşturmaya yönelik bu faaliyetler de folklorun materyal kültür alanına ilişkin derlemeler yapmayı planlamaktaydılar. Halkevleri talimatnamesine göre müze grubunun amaçlarının bir kısmı şöyle belirlenmişti:

“Verit veya para imkânı varsa satın alma sûretiyle tarihî değeri olan eski yazılar, kitap kapları, tezhipler, divanlar, minyatürler, çiniler, halılar ve nakışlar gibi ulusal kültür belgeleriyle eski ulusal kılık, oyalı yazmalar, çevreler, eski kılıçlar, yatağanlar, tüfekler, tabancalar ve her türlü silahlar, sedef, altın, gümüş v.s. kakmalar ve oymalar gibi türk etnografya belgelerini toplamaya çalışmak yolu ile yerel müzelerin genişlemesine ve kurulmasına hizmet eder.” (Öztürkmen, 2006: 81).

2.3.9. Kütüphane ve Neşriyat Şubesi

Her halkevinin bulunduğu yerde bir kütüphane ve bir okuma odası açmak zorunlu kılınmıştır. Bu nedenle kütüphanelere özel önem verilmiş, her halkevinde bir kütüphane yapılmış, şehrin değişik mahallelerine, hatta köylerine okuma odaları açılmış ve hapishanelere kitaplar hediye edilmiştir. Kütüphaneler bağışlar, parti merkezince gönderilen kitaplar ve halkevlerinin kendi imkânlarıyla temin ettikleri kitaplarla zenginleştirilmiştir. Halkevlerinden günümüze kalan önemli bir miras halkevleri neşriyatıdır. Bu yayınlardan bazıları günlük pratik bilgileri içeren el kitapçıklarından bir kısmı da ciddi ve emek mahsulü olan bilimsel eserlerden oluşmaktadır. (http://w3.balikesir.edu.tr/~mozsari/Halkevleri.htm#_Toc121732279)

2.4. Halkevleri ve Folklor Çalışmaları

Halkevleri, folklor ve etnoloji malzemesi de toplamışlardır. Bunlar arasında tarihi değeri olan eski yazılar, kitap kapakları, tezhipler, minyatürler, divanlar, çiniler, halılar, nakışlar, eski ulusal giysiler, oyalı yazmalar, çevreler, eski kılıçlar, yatağanlar, tüfekler, tabancalar, sedef altın gümüş kakmalar, oymalar bulunmaktadır (CHP, 1940: 1). Halkevlerinde folklorla ilgili faaliyetler tek bir şube altında örgütlenmemiş, “Dil, Edebiyat ve Tarih”, “Müze ve Sergi”, “Güzel Sanatlar”, “Temsil”, “Spor”, “Köycülük”, “Kütüphane ve Neşriyat” şubelerinin çatısı altında yapılmıştır. Bu şubeler altında yürütülen folklor çalışmaları, derlemeleri ve halk sanatına dair türlü icraların ortak özelliği, bunların tamamen o yörede çalışan devlet hizmetlileri veya yerel araştırmacıların amatör bir ruhla ve el yordamıyla yaptıkları faaliyetler olmasıydı. Akademik folklor standartlarından uzak da olsalar, bu ilk folklor çalışmalarının uzun vadede önemli katkıları da olmuştur. Bir yandan yerel tarih ve kültür birikiminin değerli ve korunması gereken bir alan olduğu bilincini yerleştirmeleri, folklor derlemeciliğine popüler bir anlamda belli bir meşruiyet sağlamıştır. Öte yandan ülkenin değişik yerlerinin folkloruna dair bir bilgi akışı sağlayarak ve bu bilgileri milli sınırlar içinde yayarak zaman içerisinde belli bir “milli folklor repertuarı” oluşmasına zemin hazırlamıştır (Öztürkmen: 2006, 116). “Karagöz ve Ortaoyunu gibi geleneksel drama formları “Temsil” şubelerinde oynanmış; yerel dialektler, atasözleri, hikâyeler “Dil, Edebiyat ve Tarih” şubelerinde teşvik görmüştür. Halk müzeciliğine dair derlemeler “Güzel Sanatlar” şubesi çatısı altında yapılırken, “Spor” şubeleri cirit ve güreş gibi geleneksel sporların icrasına alan açmışlardır. Daha sonra “millî kıyafet” adıyla sınıflandırılacak yerel giysiler ve eşyaların toplanması, muhafaza edilmesi yönünde halkevlerinin uyarıcı önemli bir rolü olmuştur (Öztürkmen, 2006: 117). Halk müziği ve

oyunları konusunda halkevleri birçok çalışma yapmıştır. Ankara radyosunda on beş günde bir yayınlanan “Halkevleri sanat ve folklor” saatleri bu ilginin yayılmasında önemli bir etken olmuştur. Bu radyo saatlerine bazı halkevleri aktif olarak katılmış ve kendi yörelerinden derledikleri müzik malzemesini halka radyo aracılığıyla sergilemişlerdir (Çeçen, 1990: 201). Folklor, tarih ve müzecilik kolları derleme işlerine ağırlık vermiştir. Merkez büroda bu konuda kurulan arşiv için halkevlerinden sürekli olarak yörelerinden topladıkları malzemeleri göndermeleri istenmiştir. Türk kültür tarihinin yazımında esas olacak folklor ve etnografya malzemesinin halkevleri arşivlerinde derlenip toparlanması ülkemizdeki bilimsel çalışmalar açısından da önemli bir aşama olmuştur. Gelecekte bir ulusal müze kurulmasının ilk adımı olarak halkevleri merkez bürosunda oluşturulan arşiv halkevleri gibi yaygın bir örgütün katkılarıyla her an genişlemeye ve ilerlemeye elverişli bir yapıda idi. Nitekim bu arşivin katkılarıyla Ankara’da ilk olarak “ Halkevleri Ulusal Giyim Sergisi” açılmıştır (Çeçen, 1990: 203).

Halkevi kutlama programlarında Türk büyüklerine önem verilmiş ve hemen hemen her alandaki Türk büyüklerinin doğum ve ölüm günlerinde özel günler düzenlenerek, Türk büyüklerinin yaşatılmasına, genç nesillere anlatılmasına dikkat edilmiştir. 1935 yılının Nisan ayı bu açıdan ilginç bir dönüm noktası olmuştur ve Ankara Halkevinin öncülüğünde Mimar Sinan, halkevleri çatısı altında anılmıştır. Sinan’ın eserleri ile ilgili konuşmaların yapıldığı toplantı ile bir sergi de açılarak Mimar Sinan’ın eski yapıtları halka gösterilmiştir. Fuzuli’den Mimar Sinan’a, Namık Kemal’den Ziya Gökalp’e kadar Türk kültürünün önde gelen isimleri Halkevleri çatısı altında anılmışlardır (Çeçen, 1990: 150-151).

2.4.1. Halkevleri Dergilerinde Yayımlanan Folklor İçerikli Makaleler

Halkevi dergilerinde folkloru doğrudan ele alan birçok makale yayınlanmıştır. Bu tür makaleleri, dört ana grupta toplamak mümkündür:

1. Folklorun teorisi ve metodu,
2. Köy monografileri,
3. Halk şiiri, bilmece, masal, fıkra ve halk şarkıları derlemeleri,
4. Halk tiyatrosu ile halk dansları üzerine olan makaleler (Öztürkmen, 2006: 120).

2.4.2. Folklorun Teorisi ve Metoduna Dair Makaleler

Önemi son dönem Osmanlı entelektüelleri tarafından tescil edilmiş olan folklorun, halkevleri döneminde daha da baskın bir söylemle ön plana çıkarıldığını görmek mümkündür. Arnold Van Gennep ve Ruth Benedict gibi uluslar arası alanda iyi tanınan folklorcu ve antropologların yazılarının çevirileri yayımlanmıştır. Folklorun tanımı üzerine doğrudan duran bir makale ise Enver Behnan Şapolyo’nun *Ün* dergisinde çıkan “Etnoğrafya” isimli makalesidir. Burada Şapolyo, etnoğrafya kavramının tanımı ve tarihçesi üzerinde dururken folklor ve etnoğrafya terimlerini karşılaştırmış ve folklorun daha ziyade sözlü iletişimle icra edilen türlerle, etnoğrafyayı ise materyal kültür formlarıyla sınırlandırılmıştır. 1939 yılında *Ülkü*’de yayınlanan Pertev Naili Boratav’ın bir makalesi ise Halkevlerinin folklor araştırmalarının nasıl yapılması gerektiği konusunu işlemiştir. Burada, Boratav’ın dikkatle altını çizdiği husus derlemelerde izlenecek yöntemin ne olacağıdır. Boratav’ın makalesinde vurguladığı bir diğer nokta da millî bir folklor arşivinin oluşturulması ve bunun Avrupa’daki örneklerine dairdir. 1945’te *Fikirler*’de çıkan makalede Grimm Kardeşler’in halk masallarını konu alır. Masal derlemeciliğinde kadınların ve yaşlıların kaynak kişi olarak önemi vurgulanmıştır (Öztürkmen, 2006: 121-124). Orhan Şaik Gökyay ile Abdülkadir İnan’ın Dede Korkut kitabesi üzerine yazdığı makaleler de halkevi dergilerinde yayınlanmıştır (Öztürkmen, 2006: 129).

2.4.3. Halk Müziği, Halk Tiyatrosu ve Halk Dansları Üzerine Araştırmalar ve Gösteriler

Halkevi dergilerinde Karagöz üzerine yazılar yazılmış ve Karagöz'ün çocuk eğitiminde önemli bir araç olacağı öne sürülmüştür. Yine dergilerde türkü derlemeleri yayımlanmıştır. Halk müziği ve halk danslarının millî devleti temsil etme özellikleri gibi halk giysilerinin ve köy gezilerinde toplanan araç ve gereçlerin etnografya müzelerinde sergilenmelerinin önemi ve bunların millî kültürü canlandırmadaki rolleri üzerinde duran yayınlar yapılmıştır (Öztürkmen, 2006: 132-137).

2.5. Halkevlerinin Folklor Çalışmalarından Örnekler

2.5.1. Ankara Halkevi

Ankara Budun Bilgisi: Hamit Zübeyir Koşay, Ankara, Ulus Basımevi, 1935, 286 s.

Karacaoğlan: İshak Refet İşıtman, Ankara, Hakimiyeti Milliye Matbaası, 1933, 96 s.

Ankaralı Âşık Ömer'in Cumhuriyet Destanı: Ankara, Ulus Basımevi, 1938, 14 s.

Ankara Örencik ve Ahi Köylerinin Türküleri: Mehmet Tuğrul, Ankara, Recep Ulusoğlu Basımevi, 1945, 125 s.

Halk Müziği Hakkında: Bela Bartok, Ankara, Recep Ulusoğlu Basımevi, 1937, 35 s.

(Ülkütaşır, 1973: 58-59).

2.5.2. Bolu Halkevi

Atasözleri ve Söz Çalımları: İ. Aytöre, Bolu Matbaası, 1938, 31 s.

Mâniler: İ. Aytöre, Bolu İl Basımevi, 1936, 32 s. (Ülkütaşır, 1973: 61).

2.5.3. Diyarbakır Halkevi

Diyarbakır Halk Türküleri: İstanbul, Numune Matbaası, 1937, 8 s.

Diyarbakır Halkiyatından Mâni, Hoyrat ve Atasözleri: Pertev Sungur, Diyarbakır Basımevi, 118 s.

(Ülkütaşır, 1973: 62).

2.6. Halkevlerinin Kapatılması

Çok partili demokrasiye geçiş ile ülkede çok şey değişmiştir. Siyasal yaşamda güdüm kalkmış ve özgürlük gelmiştir. Halkevlerinin bir siyasal partiye bağlı kuruluşlar olması tek parti döneminde sorun yaratmazken, çok partili demokrasiye geçiş ile beraber büyük bir sorun olarak ortaya çıkmıştır. İktidara bir başka siyasî partinin de gelebileceği düşüncesi, halkın önemli bir kesiminin halkevlerinden uzaklaşmasına yol açmıştır. Demokrat partinin meclise girmesi, karşıt parti ve derneklerin kurulması, ülke düzeyinde miting ve toplantıların geniş boyutlarda yapılması ülkedeki havayı değiştirmiştir 1949 yılında ülkedeki Halk Demokrat Parti milletvekilleri meclise getirilmiş ve halkevlerinin durumu eleştiri konusu yapılmıştır. 14 Mayıs 1950 günü genel seçimi kazanan Demokrat Parti iktidar olmuştur. DP'li milletvekilleri çeşitli konularda hazırladıkları önerileri ve yasa tasarılarını meclise getirmişlerdir. Tekirdağ milletvekili Şevket Mocan ve 53 arkadaşı halkevlerini tümünden yok eden bir yasa önergesi hazırlamışlardır. Meclisin 6 Ağustos 1951 tarihli oturumunda ele alınan yasa tasarısı epeyce tartışma yaratmıştır. Demokrat Parti'nin halkevlerinin kapatılması amacıyla hazırladığı ve 11 Ağustos 1951 günü resmî gazetede yayımlanan 5380 yazılı yasa ile halkevleri ve Cumhuriyet Halk Partisi'nin binalarına ve diğer mal varlıklarına devletçe el konulmuştur (Çeçen, 1990: 234-255).

2.7. Halkevlerinin İkinci Kuruluşu

27 Mayıs 1960 tarihinde Millî Birlik Hükümeti tarafından “ Türk Kültür Dernekleri” kuruldu. Türk Kültür Dernekleri'nin 21 Nisan 1963 tarihinde yapılan kurultayında da, Türk Kültür Dernekleri'nin adı oybirliği ile “Halkevi” ne çevrildi. Böylece on iki yıl süren bir kapanış devrinden sonra, bu ulusal ve kültürel kuruluş da tekrar dirilmiş oldu. Bu dönemde Şerif Baykurt'un Türk Halk Oyunları (Ankara,1965) ve Ferruh Arsunar'ın Türk Anadolu Halk Türküleri (Ankara, 1965) adlı eserleri halkevlerince yayımlanmıştır (Ülkütaşır, 1973: 73-74).

3. SONUÇ

Halkevlerinin en önemli kuruluş amacı ve misyonunun ülkede bir sosyal reform gerçekleştirmek olduğu söylenebilir. Bir diğer amaç ve misyonu da kurulan yeni devletin Batılılaşma projesini pratiğe geçirecek sanatsal ve kültürel faaliyetleri başlatmak ve yürütmektir. Bu ikinci misyon yerine getirilirken Batılı kültür formlarını tanıtmaya ve yaygınlaştırma çabaları, yerel ve ulusal çalışmaları zaman zaman yavaşlatmıştır. Daha sonraları oluşturulan bir bilinç ve arttırılan bir farkındalık ile bir millî kültür repertuarı oluşturulmaya çalışılmış ve zamanında uzaklaşmış olunan yerel değerlere dönüş gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda, halkevlerinin kültürel reforma yönelik faaliyetleri başlangıçta Batılı bir nitelik taşımaktayken; zamanla yerele, ulusala ve geleneksele evrilen bir hâle bürünmüştür. Halkevlerindeki çalışmaların Batılı ve geleneksel bir sentez haline getirilmesi büyük bir önem taşımaktaydı.

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) tarafından tanımlanan ve devletler için kültürel manada oldukça önem arz eden “somut olmayan kültürel miras” kavramı, halkevlerinin çalışmalarında görülmektedir. Bu çalışmalar aracılığıyla halkın sahip olduğu kültürel miras muhafaza edilmiştir. Böylelikle halkevleri faaliyette buldukları süre içerisinde yükledikleri misyon ve gerçekleştirdikleri etkinliklerle Türk kültürünün korunmasını ve nesillere aktarılmasını sağlamıştır.

KAYNAKÇA

CHP, *Halkevleri 1940*, Ankara: Zerbaat Matbaası, 1940.

CHP, *Halkevleri Çalışma Talimatnamesi*, Ankara: Zerbaat Matbaası, 1940.

ÇEÇEN, Anıl, *Atatürk'ün Kültür Kurumu Halkevleri*, Ankara: Gündoğan Yayınları, 1990.

İĞDEMİR, Uluğ, *Halkevleri ve Halkodaları, Atatürk ve Halkevleri*, Ankara: Halkevleri Atatürk Enstitüsü Yardımcı Yayınları, 1974.

KÖPRÜLÜ, M. Fuat, ‘ *Halkevleri*’, Ankara: Ülkü Dergisi, Nisan 1940.

OĞUZ, M. Öcal (Editör), *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, Ankara: Grafiker Yayınları, 6. Baskı. 2008.

ÖLÇEN, Ali Nejat, *Halkevleri*, Ankara: İnönü Vakfı Yayını, 2001.

ÖZTÜRKMEN, Arzu, “ *Türkiye’de Folklor ve Milliyetçilik*”, İstanbul: İletişim Yayınları, 2. Baskı 2006.

ŞİMŞEK, Sefa, *Bir İdeolojik Seferberlik Deneyimi Halkevleri (1932- 1951)*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 2002.

ÜLKÜTAŞIR, M. Şakir, *Cumhuriyet’le Birlikte Türkiye’de Folklor ve Etnografya Çalışmaları*, Ankara: Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Cumhuriyet’in 50. Yıldönümü Yayınları, 1973.

http://w3.balikesir.edu.tr/~mozsari/Halkevleri.htm#_Toc121732279 Erişim tarihi 25.03.2018